

П. А. Воробей, доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Київського університету інтелектуальної власності та права
ORCID ID: 0000-0003-2470-1920

С. С. Мірошніченко, доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права,
процесу та криміналістики
Київського університету інтелектуальної власності та права
ORCID ID: 0000-0002-4215-1603

О. В. Микитчик, кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права, процесу та
криміналістики
Київського університету інтелектуальної власності та права
ORCID ID: 0000-0002-4973-2670

БЕЗПОСЕРЕДНІЙ ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 384 КК УКРАЇНИ

У статті розкрито особливості безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 384 КК України. Доведено, що безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення є суспільні відносини, що забезпечують порядок одержання достовірної доказової бази у кримінальному провадженні. Кримінальне правопорушення полягає у вчиненні дій, які порушують правильність, об'єктивність та всебічність процесу збирання та надання доказів у суді. Враховуючи, що об'єктом кримінального правопорушення є певні суспільні відносини, вони можуть бути недоступними для деяких суб'єктів цих відносин. Специфіка цих відносин і рівень знань, навичок та обізнаності суб'єкта відіграє значну роль у визначенні його здатності до реалізації. Указано на важливість урахування суспільної ефективності норми, її можливостей реалізації та наслідків застосування. Недостатня ефективність норми може вплинути на її застосування та використання в конкретних ситуаціях. Завідомо неправдивий висновок експерта є спотворення, які пов'язані з неправильним та недостовірним експертним висновком. Це свідомо неправильний хід дослідження об'єктів, явищ, процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення та підлягають доказуванню під час відповідного провадження. Цей об'єкт включає в себе неправдиві висновки експерта, які призначені для надання суду чи іншому уповноваженому органу, і можуть ввести їх в оману, особливо якщо такі висновки впливають на неправильне ухвалення рішення. При цьому форма судочинства не має значення. Це може бути кримінальне, адміністративне, цивільне, господарське провадження та провадження у справах про адміністративні правопорушення. Для вчинення кримінального правопорушення за аналізованою нормою необхідна наявність й інших об'єктивних ознак, зокрема, їх безпосередня суттєвість на прийняття прямо визначених законом відповідним органом правильного юридичного рішення. Вказується на їх специфіку через призму соціального зв'язку і охоронюваних законом суспільних інтересів. Це в свою чергу дасть можливість одержати об'єктивну та правильну інформацію у відповідному провадженні.

Ключові слова: введення в оману суду або іншого уповноваженого органу, докази, кримінальне правопорушення, кримінально-правова характеристика, неправдиві свідчення, неправильний переклад, об'єкт злочину, об'єктивна сторона, склад злочину, суб'єкт злочину, суд, суспільні відносини, уповноважений орган.

P. A. Vorobei, S. S. Miroshnychenko, O. V. Mykytchuk. The direct object of the criminal offense provided for in Art. 384 of the Criminal Code of Ukraine

The article reveals the specifics of the direct object of the criminal offense provided for in Art. 384 of the Criminal Code of Ukraine. It has been proven that the immediate object of a criminal offense is social relations, which ensure the procedure for obtaining a reliable evidence base in criminal proceedings. A criminal offense consists in committing actions that violate the correctness, objectivity and comprehensiveness of the process of gathering and presenting evidence in court. Given that the object of a criminal offense is certain social relations, they may not be accessible to some subjects of these relations. The specificity of these relations and the level of knowledge, skills and awareness of the subject play a significant role in determining its ability to implement. The importance of taking into account the social efficiency of the norm, its implementation possibilities and the consequences of its application is indicated. Insufficient effectiveness of the norm may affect its application and use in

specific situations. A knowingly false expert opinion is a distortion that is associated with an incorrect and unreliable expert opinion. This is a deliberately incorrect course of investigation of objects, phenomena, processes that contain information about the circumstances of the commission of a criminal offense and are subject to proof during the relevant proceedings. This object includes false conclusions of an expert, which are intended to be given to a court or other authorized body, and may mislead them, especially if such conclusions affect the wrong decision-making. At the same time, the form of the proceedings does not matter. It can be criminal, administrative, civil, economic proceedings and proceedings in cases of administrative offenses. In order to commit a criminal offense according to the analyzed norm, the presence of other objective signs is necessary, in particular, their direct significance for the adoption of the correct legal decision by the relevant body directly defined by the law. Their specificity is pointed out through the prism of social connection and public interests protected by law. This, in turn, will provide an opportunity to receive objective and correct information in the relevant proceedings.

Key words: false testimony, evidence, criminal offense, object of crime, objective party, composition of crime, subject of crime, court, public relations, authorized body, incorrect translation, criminal-legal characteristics, act, misleading court or other authorized body.

Вступ. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в вітчизняній правовій науці недостатньо приділяється увага питанням об'єкта кримінального правопорушення взагалі та його конкретизації зокрема за кримінальне правопорушення, передбачене ст. 384 КК України. Неправильне застосування закону про кримінальну відповідальність саме й лежить у площині конкретизації безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, а також неправильного його встановлення. Це призводить до юридичних помилок при кваліфікації кримінальних правопорушень.

Конкретизація безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення передбачає правильну кваліфікацію діяння, що посягає на вказаний об'єкт і дає можливість більш ґрунтовно підійти до вирішення питання по суті. Це дозволить правильно й логічно застосувати законодавство про кримінальну відповідальність і призначити відповідні покарання або звільнити особу від кримінальної відповідальності. Ці чинники позитивно впливають на загальний стан боротьби зі злочинністю і дають можливість подальшого вдосконалення законодавства й нормотворчої діяльності.

Вирішення проблеми безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення і його конкретизація були й залишаються актуальними на сьогодні. Вітчизняні законодавці дотично торкалися цієї тематики, але ґрунтовно нею займався лише видатний вітчизняний учений – професор М. Коржанський. Його наукові дослідження дали можливість стверджувати, що в структурі об'єкта кримінального правопорушення значне місце займає видовий об'єкт, який є частиною родового об'єкта. Його наукові доробки дали можливість дослідити й конкретизувати безпосередній об'єкт кримінального правопорушення [1]. Крім того певною мірою на проблему безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення звертали свої погляди вчені Г. Андрусів, Вознюк [2], С. Матишевський [3], П. Михайленко [4], В. Кузнецов [5], В. Стратонов [6], Р. Вереша [7] В. Тацій [8] та ін. Проте аналізована ними проблематика не була предметом їх безпосереднього аналізу. Тим самим тема нашого дослідження стосовно безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 384 КК України, є досить актуальною.

Мета і завдання дослідження полягає в тому, щоб на основі теорії кримінального права, вітчизняного законодавства та пам'яток законодавства, доктринальних поглядів на цю проблематику вчених у галузі кримінального права розкрити особливості безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 384 України.

Виклад основних положень. У багатьох юридичних джерелах, поглядах учених-криміналістів зустрічається різноманіття поглядів на визнання суспільних відносин об'єктом кримінального правопорушення через абстрактний підхід, що викликає певні практичні незручності. Так, І. Харь доводить, що об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого статтею 384 КК України, є свідомо спотворений хід дослідження об'єктів, явищ, процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення та підлягають доказуванню під час відповідного провадження, становить завідомо неправдивий висновок експерта. Такий висновок призначений для надання суду чи іншому уповноваженому органу і може ввести їх в оману, якщо містить інформацію, що впливає на неправильне ухвалення рішення [9]. Безпосередній об'єкт посягання в такому вигляді виявити й конкретизувати буває практично важко. Це ускладнює визначення безпосереднього об'єкта як суспільних відносин через практичну площину.

Отже, об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 384 КК України є суспільні відносини, що забезпечують порядок дослідження достовірної доказової бази у кримінальному провадженні. Наприклад, неправильний висновок експерта, що характеризується свідомим спотворенням дослідження об'єктів, явищ, процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення та підлягають доказуванню під час відповідного провадження. Цей об'єкт включає в себе неправдиві висновки експерта, які призначені для надання суду чи іншому уповноваженому органу й можуть ввести їх в оману, особливо якщо такі висновки впливають на неправильне ухвалення рішення.

Вирішення цього питання займає багато часу і зусиль, про що свідчать багаторічні дискусії. Головним засобом досягнення такої мети є правова теорія, її рівень і стан розвитку. В останні десятиріччя правова теорія

і кримінально-правова зокрема майже не розвиваються [10, с. 5]. Виявлення особливостей і змісту суспільних відносин, які змінюються злочином, і суспільної сутності цих змін саме й конкретизує безпосередній об'єкт кримінального правопорушення. Можлива необхідна заборонена поведінка суб'єктів суспільних відносин і забезпечуваний суспільством їх певний суспільний стан є змістом суспільних відносин. Ці суспільні можливості розподіляються між учасниками відносин таким чином, що одна сторона (індивід, група, клас, суспільство) визнається обов'язковою до певної поведінки, до задоволення вимог іншої сторони. Там, де відсутня можливість вимоги або відсутній обов'язок його задоволення, немає суспільного зв'язку [11, с. 43].

На наш погляд, такі суспільні відносини не можуть існувати, бо в такому разі відсутні відповідні права, з одного боку, й обов'язки – з іншого. Разом із тим це ще не свідчить про неможливість існування взагалі таких суспільних відносин між суб'єктами, оскільки вони можуть виникнути в інших сферах суспільного життя, бути стабільними і проіснувати тривалий період часу. Це залежить від взаємних інтересів суб'єктів суспільних відносин, соціального зв'язку між ними і тих цінностей, з приводу яких виникли суспільні відносини. Такі суспільні відносини набувають кількісних і якісних характеристик і меж можливої та належної поведінки цих суб'єктів. Кількісні та якісні характеристики полягають у можливості поведінки одного суб'єкта до відповідної поведінки іншого. Аналогічно це стосується і можливості поведінки іншого суб'єкта. Наприклад, обов'язок свідка прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду давати правдиві покази під час досудового розслідування та судового розгляду, не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього і стали відомі свідку у зв'язку з виконанням його обов'язків [12].

Отже, якісні процесуальні обов'язки та права свідка, підозрюваного й обвинуваченого у кримінальному провадженні є суттєвими для забезпечення наукового правового розуміння безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення. Розгляд цього питання вимагає значних зусиль та часу, що відображено в багаторічних дискусіях. Головним інструментом досягнення високого рівня компетентності в цьому контексті є правова теорія кримінального права стосовно конкретизації безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення. Суспільні відносини, що стосуються кримінального провадження, зумовлені можливою, необхідною та забороненою поведінкою суб'єктів. Суспільство регулює ці відносини, визначаючи певний суспільний стан, розподіляючи обов'язки та права між учасниками. У цьому аспекті кримінально-процесуальна поведінка свідка включає в себе обов'язок прибути за викликом, давати правдиві показання та не розголошувати інформацію без дозволу відповідних органів. Для підозрюваного та обвинуваченого важливо розуміти їхні процесуальні права, забезпечуючи їх адекватну участь у процесі. Загалом кількісні та якісні характеристики суспільних відносин у контексті кримінального провадження визначають можливості та межі поведінки учасників, що є ключовим для забезпечення безпеки безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення.

Поведінка одного суб'єкта відносин забезпечується заборонаю певної поведінки іншого й навпаки залежно від специфіки самих відносин. Наприклад, один суб'єкт суспільних відносин (підозрюваний, обвинувачений) має право не говорити нічого з приводу підозри проти нього, про обвинувачення або в будь-який момент відмовитися відповідати на запитання, а для іншого суб'єкта (свідка) існує заборона на такі дії [13]. Так само відбувається і в суспільних відносинах із забезпечення стану одного суб'єкта щодо іншого. Зміст кількісної та якісної характеристики конкретних відносин визначається відповідним інтересом і потребою його задоволення. Відсутність такого задоволення може свідчити про відсутність змісту кількісної і якісної характеристики цих відносин.

Як правило, у суспільних відносинах реалізація можливостей суб'єктів відносин порушується (розривається) однією зі сторін. Надто складно змодельювати таку ситуацію, коли дві сторони суб'єктів суспільних відносин водночас розривають соціальний зв'язок між собою без будь-яких на це причин. Теоретично може бути розрив цих відносин, але це буває надто нечасто. Більше того, є такі суспільні відносини, коли суб'єкти не мають права їх змінювати і це не буває правомірним (наприклад, відносини, що охороняють життя чи здоров'я людини тощо). Якщо один із суб'єктів суспільних відносин у силу різних обставин розриває соціальний зв'язок з іншою стороною, він таким чином є заподіювачем суспільної шкоди. Така шкідлива діяльність суб'єкта в цьому разі спрямована на охоронювані законом інтереси іншого суб'єкта відносин. Із позиції суб'єкта відносин, що заподіює шкоду, інтерес протилежного суб'єкта може бути лише в суспільній можливості певної поведінки потерпілої сторони (для держави – розвивати економіку, володіти, користуватися й розпоряджатися майном тощо, для громадян – здійснювати свої права, користуватися і розпоряджатися майном, волею тощо) або в суспільній можливості певного стану [14, с. 44].

Тобто в такому випадку йдеться про суспільні можливості суб'єкта суспільної відносини, що реалізується. Не може бути об'єктом посягання суспільна заборона певної поведінки, оскільки вона завжди перебуває на боці суб'єкта, який заподіює шкоду. Заборонена або необхідна поведінка не може існувати ізольовано сама по собі, а заради якоїсь суспільної можливості, проти якої існує спрямоване посягання.

Як бачимо, безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення є суспільні відносини, що реалізують соціальні можливості певної поведінки суб'єкта відносини або певне становище, яке забезпечуване

йому суспільством. Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення може реалізувати суспільну можливість певної поведінки або суспільну можливість певного становища учасника суспільної відносини. У такому вигляді він може бути виявлений у будь-якому протиправному діянні. Наприклад, на думку М. Мельниченко, безпосереднім об'єктом завідомо неправдивого показання, передбаченого ст. 384 КК України, є порядок одержання доказів у кримінальному провадженні [15].

Отже, безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 384 КК України, – це суспільні відносини, що забезпечують порядок одержання достовірних доказів у кримінальному провадженні.

Держава й суспільство завжди забезпечують суб'єкта суспільних відносин відповідними суспільними можливостями. Разом із тим не всі суспільні можливості відносин суб'єкт може реалізувати. По-перше, це залежить від їх специфіки, а по-друге, не кожний суб'єкт суспільних відносин володіє достатніми знаннями, навичками і обсягом, які дозволяють йому їх реалізувати. Створюючи відповідну норму, законодавець має враховувати суспільну ефективність цієї норми, можливості її реалізації, застосування, наслідки застосування, а також дії. Недостатня ефективність вказаної норми може бути підставою для її заборони [16, с. 142].

Деякі суспільні можливості взагалі можуть бути недоступними для певної категорії суб'єктів суспільних відносин. Суспільні можливості певних відносин або певного стану реалізуються до того часу, поки вони забезпечуються суспільством і державою. Від моменту виключення зі сфери забезпечення суспільством й державою благ ця можливість стає протилежною стороною і перестає бути об'єктом кримінального правопорушення. Наприклад, висновок експерта не є належним та допустимим доказом, якщо в ньому не зазначено, що експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок і що він підготовлений для подання до суду [17]. У такому разі експерт не несе кримінальної відповідальності за ст. 384 КК України.

Визначення безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення як фактичних суспільних можливостей робить об'єкт кримінального правопорушення доступнішим для розуміння й виразніше показує сутність і характер посягань на нього, а також заподіюваної йому суспільно-небезпечної шкоди. Але не всі суспільні можливості слід випускати з уваги, адже вони завжди перебувають у сфері суспільних відносин і складають її основу. На підставі цих відносин і визначається об'єкт кримінального правопорушення. Законом про кримінальну відповідальність охороняються суспільні можливості учасників суспільних відносин, оскільки вони є головним змістом цих відносин, в охороні яких зацікавлена держава і суспільство. Протиправне посягання завжди спрямоване на суспільні відносини, що важливо при конкретизації безпосереднього об'єкта [18]. Суспільні можливості не замінюють суспільні відносини в цьому значенні, а лише конкретизують відчутну сторону. Конкретизація безпосереднього об'єкта протиправних діянь має закінчуватися на рівні суспільних можливостей, адже подальша його деталізація вже виходить зі сфери суспільних відносин [19]¹.

Об'єкти окремих видів кримінальних правопорушень можна конкретизувати й уточнити, оскільки для правильної оцінки суспільної небезпеки діяння і його кваліфікації завжди важливо встановити те конкретне суспільне благо, на яке таке кримінальне правопорушення посягає. Для з'ясування об'єкта посягання слід повною мірою розкрити його юридичну природу. Наприклад, при неправдивому свідченні об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 384 КК України, характеризується активною поведінкою – діями, які характеризуються неправдивими показами свідка чи потерпілого; неправдивому висновку експерта; неправдивому звіті оцінювача майна; неправильному перекладі перекладача.

Висновки. Отже, у контексті неправдивого свідчення, передбаченого ст. 384 КК України, можна зазначити, що безпосереднім об'єктом цього кримінального правопорушення є суспільні відносини, що забезпечують порядок одержання достовірних доказів у кримінальному провадженні суб'єкта суспільних відносин, які реалізуються через активну поведінку в частині доказової бази кримінального провадження. Злочин полягає у вчиненні дій, які порушують правильність, об'єктивність та всебічність процесу збирання та надання доказів у суді. Важливо враховувати, що деякі суспільні можливості можуть бути недоступними для певних категорій суб'єктів. Специфіка цих можливостей і рівень знань, навичок та обізнаності суб'єкта відіграють значущу роль у визначенні його здатності їх реалізувати. Не всі суспільні можливості можуть бути доступні для певної категорії суб'єктів. Важливо врахувати суспільну ефективність норм, їх можливості реалізації та наслідки застосування. Недостатня ефективність норми може вплинути на її застосування та використання в конкретних ситуаціях, що унеможливить формування доказової бази кримінального провадження та вплине на об'єктивність та неупередженість одержання інформації у відповідному контексті.

Список використаних джерел:

1. Коржанський М. Кримінальне право України. Частина особлива. Київ: Генеза, 1998. 592 с.
2. Вознюк А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / А. А. Вознюк; вступне слово д.ю.н., проф. О. О. Дудорова. Київ: Нац. акад. внутр. справ, «Освіта України», 2016. 236 с

¹ Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26.

3. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник для студентів юридичних вузів і факультетів / Г. В. Андрусів; ред. П.С. Матишевський; Київський університет ім. Т. Шевченка. Київ: Юрінком Інтер, 1997. 512 с.
4. Михайленко П.. Кримінальне право, кримінальний процес та кримінологія України : статті, доповіді, рецензії: У 3 томах. Київ: Генеза, 1999. 942 с
5. Кузнецов В. Кримінальне право України: повний курс у схемах та таблицях: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.К. Кузнецов, В. О. Гіжевський ; Університет економіки та права "КРОК", Білоцерківський державний аграрний університет. Київ: Кондор, 2005. 459 с.
6. Стратонов В., Сотула О. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини: навчальний посібник / Херсонський державний університет. Київ: Істина, 2007. 400 с.
7. Вереша Р. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Р.В. Вереша ; Академія адвокатури України. 2-ге видання, перероблене та доповнене. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 319 с.
8. Тацій В. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві: монографія. Харків: Право, 2016. 256 с.
9. Харь І. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 384 КК України стосовно свідка, потерпілого, експерта, спеціаліста. *Приватне та публічне право*. 2023. № 4. С. 50-55. URL : http://pp-law.in.ua/archive/4_2023/4_2023.pdf
10. Воробей П., Коржанський М., Щупаковський В.. Завдання і дія кримінального закону. Київ, 1997. 186 с.
11. Коржанський М. Предмет і об'єкт злочину: монографія. Дніпропетровськ: Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ; Ліра ЛТД, 2005. 252 с.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст.88.
13. Підозрюваний, обвинувачений. *Протокол*. 2023. URL : https://protocol.ua/ua/kriminalniy_protseualniy_kodeks_ukraini_stattya_42/
14. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів : навч. посібник / 3-тє вид., доповн. та переробл. Київ: Атіка, 2007. 592 с
15. Мельніченко М.І. Окремі особливості кваліфікації злочинів проти порядку одержання доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7290/1/%D0%9D%D0%86%D0%92.pdf>
16. Scientific trends: modern challenges. Volume 1: collective monograph/Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California: GS Publishing Services, 2021. p. 142.
17. Коли висновок експерта визнають неналежним доказом. 2020. *Jurliga*. URL : https://jurliga.ligazakon.net/news/192813_koli-visnovok-eksperta-viznayut-nenalezhnim-dokazom
18. Коржанський М. Й. Предмет і об'єкт злочину: Монографія. Дніпропетровськ: Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ; Ліра ЛТД, 2005. 146 с.
19. Кримінальний Кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26.